

ПОДСТИЦАЊЕ ЈЕЗИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА И УЧЕНИКА ПРИМЕНОМ ПАРАДИГМАТСКИХ ИГАРА

Резиме: Један од највећих мотива човековог живљења и темељно одређење човека према свету и самоме себи јесте потреба за стварањем. Одлучујућу улогу у неговању стваралаштва има васпитно-образовна пракса, која треба да је тако организована да обезбеди слободу сазнавања и стварања сваком појединцу. У овом раду разматрамо могућности подстицања језичког стваралаштва деце предшколског и млађег школског узраста применом парадигматских игара. Теми прилазимо са методичког аспекта, доносећи пробране апликације употребљиве у свакодневном васпитно-образовном раду, а која за своје полазиште имају ове игре граматичким формама и правилима. Посебна пажња посвећена је примени изабраних парадигматских игара у раду са даровитима, разматрању потребе за моделовањем истих, као и продукцијама језичког стваралаштва даровитих – разнородним и слојевитим језичким творевинама које носе виђење и осећање света њихових твораца и имају карактер новине и елементе креативног.

Кључне речи: даровити, језичко стваралаштво, методичке апликације, парадигматске игре, српски језик.

Увод

Напредак и успешност сваке друштвене заједнице непосредно су условљени њеним односом према ствараоцима и стваралаштву, које ваља као драгоцен потенцијал чувати, неговати и развијати. Одлучујућу улогу у неговању стваралаштва има васпитно-образовна пракса. Она треба да је тако конципирана да обезбеди слободу сазнавања и стварања сваком појединцу. Подстицање стваралачког изражавања има задатак да припреми децу/ученике за промене које их очекују у будућности и да их оспособи за преузимање активних улога у овим променама.

У фокусу овога рада јесте језичко стваралаштво. „Под језичким стваралаштвом подразумевамо све спонтане и намерне језичке творевине и језичке игре које настају било у реалним комуникацијским ситуацијама, било ван комуникацијског контекста и које имају карактер новине и елементе креативног и стваралачког” (Ивановић, 1978, према Марјановић и сар., 1990: 72). Посебно се осврћемо на стилистичке одлике дејег језичког стваралаштва, међу које се убрајају: (1) измишљање нових речи и давање значења тим

¹ ljiljana.kelemen@uskolavrsac.in.rs

² ivanacurcin@yahoo.com

речима; (2) низање речи, понављање; (3) поигравање значењем речи; стварање испремешаног света; (4) нарушавање синтаксичких правила грађења реченице; (5) слагање стихова; (6) систематизација речи по аналогији; (7) употреба језика у поетској функцији применом стилских фигура (асонанце, алитерације, редупликације, анафоре, епифоре, метафоре итд.) и (8) стварање песничких форми (екикики и уланчавање / ланац-монолози и слике у стиху) – Каменов (2010: 7–22). Продукти језичког стваралаштва су (разнородне, слојевите) језичке творевине које носе виђење и осећање света њихових твораца и имају карактер новине и елементе креативног.

Подстицањем језичког стваралаштва већ на раном узрасту деца стичу богато и разноврсно чулно искуство, стварају трајну потребу за стваралачким деловањем, исказују се, оплемењују емоције, доказују своје могућности... Језичко стварање омогућава деци да открију тајну речи, њихове нове звукове у међусобном складу и сукобу, да стекну сигурност и слободу да од оваквих материјала обликују себе, своје доживљаје, своје опсервације (Марјановић, 1960, према Марјановић и сар., 1990: 73).

Према Виникоту (1999: 57), у игри и једино у игри дете или одрастао човек кадри су да буду креативни и да се служе целом својом личношћу. Игра је *основ учења и развоја креативности* код даровите деце, игра је *сочиво* кроз које деца доживљавају сопствени свет, али и свет других, коначно – игра пружа *арену* за креативне активности и процесе, стварајући прилике за иновацију, машту и дивергентно мишљење (исп. Лино, 2017: 21). Језичко стваралаштво се подржава, пре свега, кроз примену разноврсних језичких игара, невербалних игара и активности, игара речима, као и кроз језичко-ликовно стваралаштво, језичко-музичко стваралаштво, животне ситуације, споразумевање са другима... У овом раду разматрамо могућности употребе језичких игара за подстицање језичког стварања код деце предшколског и млађег школског узраста.

Језичке игре се дефинишу и као врста језичких вежби за системско подстицање когнитивног развоја, култивисање језичког стваралаштва и учење кроз игру коришћењем, комбиновањем или кршењем језичких правила: слово на слово, преметаљке, допуњалке, измишљање нових речи, ребуси, игра асоцијација, укрштене речи, читање палиндрома итд. (*Лексикон образовних термина*, 2014: 289–290). Суштинско и најзначајније обележје језичких игара је у томе што издваја лингвистичке радње и обрасце вербалног понашања из њиховог обичног, инструменталног контекста. У језичким играма дете претвара у предмет играња различите врсте језичких форми и правила, експериментише на различите начине, комбинује и преображава лингвистичке форме. Речју, дете претвара језик у предмет играња.

Данас је општеприхваћена класификација језичких игара коју даје Александра Марјановић (1990: 36). Она разликује: (1) игре гласовима, слоговима и речима (фонолошке и морфолошке игре), (2) игре значењима и знањем (семантичке игре), (3) римовање и стихотворство и (4) игре граматичким формама и правилима (парадигматске игре), које нас у овом раду интересују.

Парадигматске игре – појмовно одређење

Дете од најранијег узраста усваја обиман речник и многобројне граматичке форме и правила, како би у потпуности овладао матерњим језиком. У сваком језику постоји више хиљада таквих генерализатора, како их К. Чуковски назива. У српском језику, према процени А. Марјановић, постоји око 4700 граматичких парадигми и, ако претпоставимо да дете мора лако и готово аутоматски да влада највећим делом ове количине, онда можемо замислити обиман и напоран лингвистички посао који деца обављају у првих четири до пет година свога живота. Дете, преплављено бујицом лингвистичких информација мора, као и када је реч о другим утисцима, да уноси ред међу ово мноштво података. Зато се међу језичким играма већ сразмерно рано наилази на игре граматичким формама и правилима. Дете издваја ове форме и правила, као што је то чинило и са гласовима из говорног контекста, и подвргава их слободном комбиновању и преображавању играјући се деклинацијама и конјугацијама, суфиксима и префиксима, множином и једнином, везама, бројевима, различитим типовима реченица итд.

У парадигматским играма дете примењује веома значајан поступак – нижући граматичке форме, оно ствара нове и другачије језичке целине. При томе оно спонтано ствара низ стилистичких фигура и тиме открива нове изражајне могућности језика... Парадигматске игре су истовремено и нова употреба језика, откривање нове језичке функције и зато имају посебну улогу у психичком развоју детета (Марјановић и сар., 1990: 38).

Дете следи свој начин поимања језика, те према властитим претпоставкама и мерилима проналази најбољи израз за оно што жели да саопшти. Оно није склоно да прихвати изузетке од правила, тако да своја знања о лингвистичким нормама примењује са претераном доследношћу и на тај начин открива дубље језичке структуре и правила грађења речи и граматичких форми. „Мисао малог детета не признаје изузетке од правила, отуда оно стечено знање и претпоставке о лингвистичким начелима и нормама примењује претерано доследно” (Исто: 31).

Бавећи се феноменом игре у савременој поезији за децу, Мирјана Митровић (1982: 185–232) је открила да се одређени игровни ефекат може постићи кроз најразноврснија експериментисања и баратања језиком, његовом граматичком структуром. Митровић сматра да је у таквим облицима језичких игара у поезији за децу могуће пронаћи несумњиву сличност са вербалним играма детета. Вербална игра, али и дечје дивергентно мишљење и грешке у говору које настају у току овладавања говором одраслих, основа су за изградњу многих игара у поезији за децу. У свим тим разноврсним играма језиком, односно парадигматским играма, како их је назвала А. Марјановић, присутне су *инвенција*, *песничка имагинација* и *комбинаторика* (што све има еквиваленте или се зачиње још у дечјој симболичкој игри), а изражавају се кроз *скраћивање* (крњење) и *продужавање* речи, *неправилне граматичке конструкције* (неправилне множине, неодговарајући родови и падежи

именица, изостављање функцијских речи – предлога, везника, помоћних глагола): *лук = лукац; дани = данови; нема = не има; кукуруз = кукурузина; ...лепа земља Грч...; ...мала варош Гроц...; ертле – пертле; ...коју кит књигу чит...; немам = нем; мачори = мачци; људи = човеци; пси = куцови; мечка = мечак; лавови, тигрови, пси = лави, тигри, паси; нећу = нећем; хоћу = хоћем; не стиже = не стиза;...све ми смешно и сви дирам...; ...ја већ знадем да не вреду...;...тата воли да једе ћурета...; Хоћу да идем на Хавајима, тамо се клинци гађају јајима* итд.

Митровић (Исто: 195–196) истиче да у парадигматске игре спадају и игре које се изражавају кроз употребу: *некњижевних речи, архаичних речи, варваризама и шатровачких израза*, потом речи, фраза, па и целих стихова на страном језику; *поређење именица и глагола*, стварање *најчудноватијих деминутива и аугментатива*, употребљавање *опитних места и отрцаних фраза*, али у новом контексту; увођење *несвакидашњих* и деци *непознатих речи*, стварање *хибрида речи, измишљање* потпуно нових речи итд.

На основу појмовног одређења, закључујемо да парадигматске језичке игре могу да: (1) подстакну когнитивно-емоционално учешће деце; (2) јачају интересовање за језик; (3) послуже за тумачење децјег доживљаја, забаву и игру речима, (4) буду повод за разговор о неправилним облицима речи и неправилним реченичним конструкцијама и (5) подстичу језичко стваралаштво деце млађег узраста.

Примена парадигматских игара за подстицање језичког стваралаштва деце предшколског и млађег школског узраста

У литератури постоје студије (Титон, 1977; Чуковски, 1986; Марјановић и сар., 1990) које показују и објашњавају како се деца на предшколском и млађем школском узрасту сама играју граматичким формама и правилима. Она се играју деклинационим и конјугационим облицима, префиксима и суфиксима, једином и множином, везама међу речима и реченицама, различитим типовима реченица и слично. Дете издваја форме из говорног контекста и подвргава их слободном комбиновању и преображавању. Лингвисти сматрају да су све грешке, које се јављају при усвајању и развоју говора код деце предшколског узраста и ученика млађег школског узраста, мотивисане претходно усвојеним морфолошким и творбеним моделима.

Због недостатка искуства, деца/ученици генерализују језичка правила и тако их примењују у свим ситуацијама, без изузетка. Ако знамо да се код детета пре поласка у школу осећа жеља да се уче нове речи и правилан говор, треба му у томе помоћи, те ће се и оно односити према језику као према посебном виду стварности, сматра Наумовић (2000: 43). Механичко премештање појмова је деци веома забавно, али под условом да у свести детета постоји и онај тачан поредак ствари, појава и појмова уопште. Механизам комичног и бесмисленог састоји се у томе „да се неком предмету припишу сасвим супротна својства” (Исто: 237). Смисао *изокреталица* или

*нонсенсних текстова*³ лежи у дечјој игри која има изузетан значај за духовни и морални живот детета.

Језичке творевине, које настају приликом језичких игара деце, показују да она користе језик дискурзивно и фигуративно као материјал за версификацију и грађење метафора. Иако се дете не може сматрати песником, оно је способно за песничку употребу језика који му треба приближити на све начине који не штете његовој креативности (Марјановић и сар., 1990: 14–17, 52–54). Предшколско доба представља период у усвајању језика и развоју говора када дете често гради нове речи или прекраја постојеће, а затим их доводи у изненађујуће и сликовите везе и склопове. „Језичке творевине деце одликују се памећу и лепотом језичког израза; оне са ретком тачношћу погађају у срж ствари, а исказују то лако, природно и свеже” (Исто: 36). Језик се користи у поетској функцији, а таква употреба говора може бити инспирисана подстицајима који се налазе у књижевним текстовима. У говору детета понекад препознајемо ознаке поетског и то се дешава онда када му језик не служи више као средство помоћу кога може да комуницира, већ и као материјал помоћу кога може да се игра, обликује и ствара. Речи и њихово звучање постају средство за играње, тј. постају играчка детету млађег узраста. Деца предшколског и млађег школског узраста, охрабрена пишчевим примером, могу вербално да се играју, измишљајући необичне речи. Игру гласовима, речима и реченицама могу да прошире дајући тим измишљеним речима неко оригинално значење, које се уопште не мора подударати са њиховим стварним значењем (Каменов, 2010: 5–7).

Дакле, за подстицање језичког стваралаштва, а уједно и развијање свести о правилним облицима речи могу послужити књижевни текстови који су настали применом парадигматских језичких игара. Текстови који су настали на парадигматским језичким играма, са методичког аспекта се могу назвати и „парадигматски књижевним текстовима”. Већина таквих књижевних текстова смислене или бесмислене садржине (парадигматски текстови) се користе и тумаче, пре свега, са децом предшколског узраста, а могу се обрађивати и на часовима граматике и усменог и писменог изражавања (културе изражавања) на млађем школском узрасту. У наставку су понуђени примери ових књижевних текстова у којима се писци поигравају граматичким категоријама именских речи и глагола, и могу се употребити као подстицај за језичко стваралаштво деце у вртићима и школама. У њима су присутне граматичке грешке типичне за предшколски и млађи школски узраст, употребом неправилне неправилне реченичне конструкције, затим граматичке конструкције (неправилне множине, неодговарајући родови и падежи именица, изостављање функцијских речи – предлога, везника, помоћних глагола), поигравањем звучним аспектима речи и скраћивањем или продужавањем речи.

³ У литератури их често можемо наћи и под називом – *смислене бесмислице*. Аутор ове синтагме је Корнеј Чуковски.

Парадигматски књижевни текстови за подстицање језичког стваралаштва даровитих предшколског и млађег школског узраста – изабрани осврт⁴

У „парадигматске књижевне текстове“⁵ спадају, пре свега, текстови у којима има одступања од синтаксичке и лексичке норме. На неправилне граматичке конструкције веома често можемо наићи у стиховима Душана Радовића, песника који је начинио највећи заокрет у поезији за децу и унео нови дух певања у српско песништво намењено најмлађим читаоцима. Хумор у његовим делима често долази из неправилне употребе речи и реченица, што је својствено деци и њиховој говорној природи у том узрасту. Једно од најчешћих одступања од синтаксичке норме у Радовићевим књижевним делима за децу јесте предикатска инверзија. Стављањем предиката на почетак реченице, дете се уводи у казивање *in medias res*, јер се предикатом увек говори нешто ново о субјекту: ...*Умири се* море, *затаји* ветар, *стаде* лађа... (песма *Замислите*); *Умивао се* један дечко / свакога дана, без престанка... (песма *Да ли ми верујете*). Није ретко да је субјекат инвертован тако да се налази на самом крају стихова: Стамболској принцези / стигао је *гост*... (песма *Рат*). Одступања од лексичке норме најчешће настају ради стварања игре речима. На пример, при растављању речи на делове, тим деловима се даје самостално значење. У песми *X* из *Вукове азбуке* у глаголима *предахнути*, *уздахнути*, *пресахнути*, Радовић открива и истиче узвик *ах*: Прича, прича / па пре-*ах*-не / пева, пева / па изд-*ах*-не / тече, тече / па прес-*ах*-не... Од даровитих се може затражити да осмисле сличне стихове или им се могу понудити стихови које могу да допуне својим примерима.

Како песма може бити игра речи и колико та игра наличи на дечја причања, наравно, уз употребу специфичних језичких облика, најбоље говори песма *У шпајзу* (Радовић, 2004: 27): *У шпајзу има један сира / и парцов* једе *тога сира / без обзира*... Боли *парцова* његов стомак / као да има једно *стврдло*... Ова песма пружа доста материјала за разговор о правилној употреби речи и њихових облика (нпр. за речи *парцов*⁶, *болес*, *одма*⁷, *почме*), али и за језичко стваралаштво (реч *стврдло*⁸ деци нимало није позната, јер се јавља

⁴ Поглавље представља обликован ексерпт из дисертације Љ. Келемен Милојевић „Методички приступ усвајању морфолошких облика речи“, која је одбрањена на Учитељском факултету Универзитета у Београду 2016. године.

⁵ Овај израз је први пут поменут у докторској дисертацији Љ. Келемен Милојевић (видети претходну фусноту).

⁶ *Почме* је омиљен Радовићев облик, налази се и у песми *Деца* која почиње са: *Благо нама децама*... (Радовић 1998: 95): *Благо нама децама / што смо таки мали / па не знамо јоште / да л' нам штогод фали. / Чим почме да фали, / ниси више мали.*

⁷ У речима *болес* и *одма* песник је намерно изоставио глас и тиме направио корелацију са изостављањем гласова у речима деце млађег узраста, односно са артикулационим одступањем – омисијом.

⁸ Правилан назив за *стврдло* јесте *сврдо* – ручна бургија. Ову реч васпитач може објаснити синонимском синтагмом, сликовно графичким поступком (сликом) или донети сам предмет и објаснити деци како се правилно изговара. Реч *стврдло* (ручна бургија којом се буши рупа у

ретко користи). Деца могу да измисле нова имена за ствари које ретко употребљавају у својој игри или за прибор у школи, а за чије називе нису до тада чула у свом окружењу.

Песма *Седмица* овог аутора прави је пример књижевног текста у коме се песник поиграва правилним обликом множине именице: ...Остали *дан(ов)и*⁹ / Прости су чланови. Деца млађег узраста имају обичај да по моделу једних речи граде друге: *дан* – *данови*, *длан* – *дланови*, *кран* – *кранови*, те им употребљен облик неће сметати, већ ће им бити близак. Ова песма се може употребити за подстицај измишљања непостојеће множине збирних именица или именица које имају само једину (нпр. за именице *деца*, *браћа*; *јануар*, *понедељак*, *Вршац*, *Дунав*).

Песма *Кукац и лукац* (Стојковић, 2002: 33) несумњиво подсећа на манире из песме *У ипајзу*, где се Радовић игра облицима именица: *кукац*, *лукац*, *црвац*, *тијац*, употребљавајући регионализам (*лукац*), поред књижевне лексеме *кукац*, према којима прави облик *црвац* и римује са неправилним падежним облицима других именица (*препродавац*, *тијац*): ...У *котарици* један *кукац* / *напао лукац*, / *па кукац грицка ли грицка* / *лукац*... Ова песма је пружа одличан подстицај за подсећање на постојеће или стварање нових речи које се завршавају на суфикс *-ац* које би се употребиле за писање нових стихова (нпр. *комарац*, *мравац*, *бувац*, *мувац*, *сирац*, *рупац*).

У посебну групу могу се издвојити песме у којима је присутно поигравање творбеним аспектима неких речи (именица) које представљају неологизме и кованице. Песник новије генерације Бранко Стевановић (2007: 55), започиње своју песму *Пустуњска прича* следећим стиховима: Једна стидљива камила / *Камилицу* проблем задавала... У овим стиховима песник се игра обликом речи за назив представника мушког пола одређене врсте животиња (*камили*). Реч *камилац* је неологизам, кованица направљена по моделу *жаба* – *жабац* и не користи се у српскоме језику, јер је облик речи за мужјака и женку исти – *камила* који нема свој моцион парњак. Такође то чини и у песми *Песма жирафа* (Исто: 59) из исте збирке песама у којој се појављује неологизам *жирафац*, што би лексикографи квалификовали као реч у дечјем говору: Благо нама, благо нама / *Жирафцима*, жирафама... Стихове са речима оваквог типа наћи ћемо и у песми *Мали оглас* Дејана Алексића (Коларов и Стевановић, 2009: 37): *Бувац* и *бува* добили *бувче* / Хитно им треба двособно куче... И овде песник употребљава речи карактеристичне за дечји говор¹⁰, где се појављује назив за моциони род (*бувац*) и за младунче (*бувче*)

мекшем материјалу, најчешће дрвету) асоцира на глагол *стврднути* – игром речи добијају се речи са истим кореном (пароними).

⁹ Овај пример подсећа на адицију као артикулационо одступање (грешка), приликом чега се глас додаје тамо где му није место у речи са циљем да се разбије консонантски скуп који је тежак за изговор (нпр. *метлица* – *метелица*). Овде је реч о типичној грешци у употреби множине са проширењем основе уместо краће множине: *данови* – *дани*. У песми се неправилно *данови* римује са *чланови*.

¹⁰ Овакав приступ песми има и Драгомир Ђорђевић у свом делу *Балада о фоки и моржу* (Јокановић, 2003: 138), где због риме и звучно-семантичког утиска са називом животиње о којој се говори, појављују асоцијативни непостојећи облици речи, али функционално употребљени

према речи *бува*. Ови примери песама су одличан подстицај за смишљање нових неологизама и кованица које се могу искористити за причање (или писање) нонсенсних прича или песама у вртићу на развоју говора или у школама на часовима културе изражавања.

Драган Лукић и Мирјана Стефановић писали су песме у којима је употребљено скраћивање (крњење) или продужавање речи. Прави пример за парадигматску језичку игру – игру граматичким облицима и правилима јесте песма *Бројање* Драгана Лукића (1998: 32–33): ...1 треба да има једно слово Ј / 2 треба да има два слова ДВ / 4 треба да има четири слова ЧЕТИ / 5 треба да има пет слова ПЕТИП / 6 треба да има шест слова ШЕСТИШ... док Мирјана Стефановић у својој збирци песама *Енца са креденца* често употребљава суфикс *-енце* додајући их речима, као у песми *Детенце* (1978: 9): Једно мало *детенце* / носи флашче *флашченце* / пева песмец *песменце* / ринге раја *рингенце*..., тако да ствара непостојеће облике именица женског и средњег рода које се римују и у песми *Енца са креденца* (Исто: 11), у којој непостојећи облици именица праве риму са речима које асоцирају на именицу *детенце* (у наслову прве песме), односно на *Енца* и *креденац* (у наслову друге песме): На *студенцу* / на *креденцу* / на *каменцу* / седи Енцу на *стакленцу*... Осим тога, доминантне су звучне стилске фигуре (нпр. алитерација). Помоћу ових стихова деца ће, осим вежбања изговора одређених сугласничких група, имати прилику да праве тематске речнике додавањем задатих суфикса на различите речи.

Када је реч о текстовима за децу у којима се поиграва граматичким категоријама глагола, прави пример за то јесте Радовићева песма *Где је грешка* (Радовић, 2012: 10). Он зна да ће деца лакше упамтити граматичка правила која усвоје кроз звучан и ритмичан текст, уз то и емоционално засићен: Слонови *не вољу* / да их ноге *болу*. / Кад се само *сету* / и они *полету* / да не иду пешке. / И ту нема грешке / Где је грешка?... Ову песму деца предшколског узраста прихватају као загонетку. Васпитач или учитељ може да подстакне децу на измишљање нових загонетки уз употребу неправилних глаголских облика, а затим са њима да разговара о правилним облицима речи. Посебно треба да се обрати пажња на треће лице једнине и множине ових глагола. Децу предшколског узраста може да збуну значење тих речи, али и смисао целог садржаја оваквих текстова. Зато је важно прво да се тексту приђе са методичког аспекта, односно да се најпре протумачи текст. Посебно пажљив методички приступ треба да има васпитач у дијалекатском (руралном) подручју где су ови облици у употреби (*раду*, *лету*, *седу*, *учиду* и сл.).

Поред бројних песама, за подстицање језичког стваралаштва деце пожељно је користити и прозне текстове у којима се писци поигравају и облицима речи и самим садржајем, односно у којима има одступања од синтаксичке норме. Бранко Ћопић је у својој причи *Изокренута прича*

(*ко(р)жа* – *моржа* и *фокан* – *излокан*). И песник Милош Николић у песми *Вашкаста песма* (Стојковић, 2002: 42) понудио је добар модел за поигравање родом именица или падежним обликом (*вашак* – *прашак*).

изокренуо редослед речи у реченицама. Стога васпитач може са децом, након методичког тумачења садржаја, покушати да претвори текст у логичан, те треба да наводи децу да употребе правилне облике речи из текста. Треба обратити пажњу на то како деца употребљавају падежне облике премештајући речи у реченицама: *Тек је брдо изишло иза Сунца, а кревет скочи из пространог чиче, навуче ноге на опанке, стави главу на капу и отвори кућу на вратима...*

Такође је занимљива интерактивна прича *Цин коме је фалила даска у глави* Игора Коларова (2010: 59). Она се састоји из два дела: први део има садржај нонсенсног типа, а у другом делу приче има недовршених реченица у којима треба иза бројева да се убаци, тј. наведу речи које недостају, а да притом, дете добро размисли који облик речи ће употребити. У причи се може доћи и до значења фразеолошких израза, нпр. *фали му, недостаје му даска у глави* – „неразборит је, брзоплет је, исхитрено доноси одлуке”. У истој књизи за децу под називом *Цепне приче*, Коларов је написао за децу много прича поменутог типа, које васпитачи и учитељи могу да искористе за причање или писање прича на теме као што су: *Чудан дан, кроз!* (51), *Супер-прича о Санори* (58) итд.

Закључна разматрања

Сматрамо да парадигматска поезија и проза за децу предшколског и ученике млађег школског узраста садржи све елементе потребне за развојно деловање, нарочито за подстицање стваралачке маште, као и довољно елемената за језичко стваралаштво. Песме и приче „играчке” могу научити децу да посматрају, послушнују, размишљају и одгонетају... У вези са тим треба поменути и резултате истраживања (в. Ђорђевић-Келемен, 2015: 59–68) спроведеног са примарним циљем да се унапреде усмерене активности студената, будућих васпитача, из *Развоја говора* које се изводе у оквиру методичке праксе у вртићима¹¹, а који су показали да свега 2% студента самостално креира нове и корисне оригиналне језичке игре које подстичу децу на језичко стваралаштво, машту и креативност. Верујемо да парадигматске игре, поготово парадигматски књижевни текстови, поседују и снажан потенцијал да инспиришу будуће васпитаче, па и учитеље, на креативније поступање у својим подстицајима. Креирати нов, користан парадигматски књижевни текст чини се као врло изазован задатак, који од самог ствараоца тражи продубљена језичка знања и оплемењени сопствени стваралачки потенцијал, поготово када је реч о раду са даровитима. Метод (парадигматске) игре имплицира и спонтаност, неспутаност, те се њоме могу лакше стицати одређена знања и навике. Деца предшколског и млађег школског узраста, „учествујући у језичким играма, откривају могућности језика, упознају се са металингвистичким функцијама језика, што све има подстицајну улогу и

¹¹ Истраживани корпус чинило је 250 припрема за усмерену активност из *Развоја говора* прикупљених у периоду 2011–2014. на Високој школи струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац, као и анотација сачињених на вежбама посвећеним анализама активности.

појачава степен занимљивости, доприноси радној, али и пријатној и опуштеној атмосфери. У таквој средини даровитост се може и препознати и развијати” (Ђорђевић, 2015: 217). Коначно, примена ових игара граматичким формама и правилима код предшколске и деце млађег школског узраста јесте и прво освајање граматике.

Одабрана литература:

- Виникот, Д. (1999). *Играње и стварност*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђорђевић, И. (2015). Ставови васпитача као путоказ ка унапређивању културе говора даровите деце у предшколским установама, У: *Компетенције васпитача за друштво знања: тематски зборник / Трећа међународна научно-стручна конференција Методички дани 2014*, [ур. Т. Грујић]. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача, 211–221.
- Ђорђевић, И., Келемен Љ. (2015). Подстицање језичког развоја даровите деце кроз усмерене активности студената. У: *Зборнику 20 са Међународног научног скупа Даровитост и креативност – развојна перспектива креативне перформансе*, [ур. Г. Гојков, С. Пртљага]. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, 59–68.
- Каменов, Е. (2010). *Мудрост чула 4. део (говорно стваралаштво)*. Нови Сад: Драгон.
- Келемен Милојевић, Љ. (2016). *Методички приступ усвајању морфолошких облика речи*. Докторска дисертација одбрањена на Учитељском факултету Универзитета у Београду 2016. године.
- Коларов, И., Стевановић, Б. (2009). *Е баи то! : избор из савремене српске поезије за децу*, лектура за 2. разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике.
- Коларов, И. (2010). *Цепне приче*. Нови Сад: Дневник.
- *Лексикон образовних термина*, ур. Петар Пијановић, Београд: Учитељски факултет, 2014.
- Лино, Д. (2017). *Игра као основ учења и развоја креативности код даровите деце*. У: *Зборник резимеа са 23. међународног научног скупа Даровитост и креативни приступи учењу* [ур. Г. Гојков, С. Пртљага]. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, 21.
- Лукић, Д. (1998). *Врати ми кликере – избор песама за децу*, четврто, допуњено издање. Нови Сад: ИТП Змај.
- Марјановић, А. и сар. (1990). *Деце језичке игре*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Сарајево: Свјетлост.
- Митровић, М. (1982). Феномен игре у савременој поезији за децу. У: *Књижевна историја*; 14, 54. Београд: Култура, 185–232.
- Наумовић, М. (2000). *Методика развоја говара: приручник за студенте виших школа за образовање васпитача и за васпитаче*. Пирот: Виша школа за образовање васпитача.
- Радовић, Д. (2004). *Мали живот – песме и приче: домаћа лектура за 1. и 2. разред основне школе*. Београд: ЗУНС. [Ову лектуру је приредила Валентина Пешић-Хамовић.]

- Радовић, Д. (2012). *Где је грешка?: поезија за децу*. Београд: Mascom ЕС/Booking. [Ову збирку поезије је приредио: Милан Миладиновић.]
- Стевановић, Б. (2007). *Зоолошка песмарица*. Београд: Завод за уџбенике.
- Стефановић, М. (1978). *Енца са креденца*, треће, измењено и допуњено издање. Нови Сад: Ћирпанов.
- Стојковић, Г. (2002). *Пантологија новије српске пеленгирике за децу и младе*. Панчево: Mali Nemo.
- Титоне, Р. (1977). *Примијењена психоллингвистика: психолошки увод у дидактику језика*. Загреб: Школска књига. [Ову књигу је превела: мр Нивес Сиронић Бонефачић.]
- Чуковски, К. (1986). *Од друге до пете*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. [Наслов оригинала гласи: *Од двух до пяти*, превела Љубинка Крешаћ.]

Ljiljana Kelemen Milojevic, PhD

Ivana Djordjev, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov", Vrsac

ENCOURAGING LINGUISTIC CREATIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN AND STUDENTS THROUGH PARADIGMATIC GAMES

Abstract: One of the biggest motivations of man's life and the fundamental determination of man to the world and himself is the human need to create. Decisive role in man's creation has educational practice, which is so organized as to ensure the freedom of learning and the creation of each individual. This paper considers the possibility of encouraging their preschool children and pupils of primary schools applying paradigmatic games. Methodical approach to these aspects, bringing exquisite applications usable in everyday educational work, which have their starting point this game grammatical forms and rules. Special attention was paid to the implementation of selected paradigmatic games in working with gifted, considering the needs of modeling them as well as products linguistic creativity of talented, diverse and coating linguistic creations worn by seeing and feeling the world of their creators and have the character of new and items of creativity.

Keywords: gifted, linguistic creativity, methodical applications, paradigmatic games, Serbian language.